

A KURSUS 2014

Diagnostisk Radiologi : ” Fysik og Radiobiologi ”

Elektromagnetisk stråling

&

Røntgenstråling

Erik Andersen , ansvarlig fysiker
CIMT Medico Herlev, Gentofte, Glostrup Hospital

Indhold :

1. Grundlæggende begreber : Bølgelære, atomfysik, lysets natur
2. Elektromagnetisk stråling : Elektriske og magnetiske felter, det elektromagnetiske spektrum, dannelse af elektromagnetisk stråling
3. Røntgenstråling : Diagnostisk røntgen

Harmonisk svingning / harmonisk bølge :

$$y = A \cdot \sin (\omega \cdot t - k \cdot x + \varphi_0)$$

hvor : A = amplituden (m)

ω = vinkelfrekvensen (s^{-1})

λ = bølgelængden (m)

φ_0 = begyndelsesfasen

T = svingningstiden/perioden (s)

f = frekvensen (Hz = s^{-1})

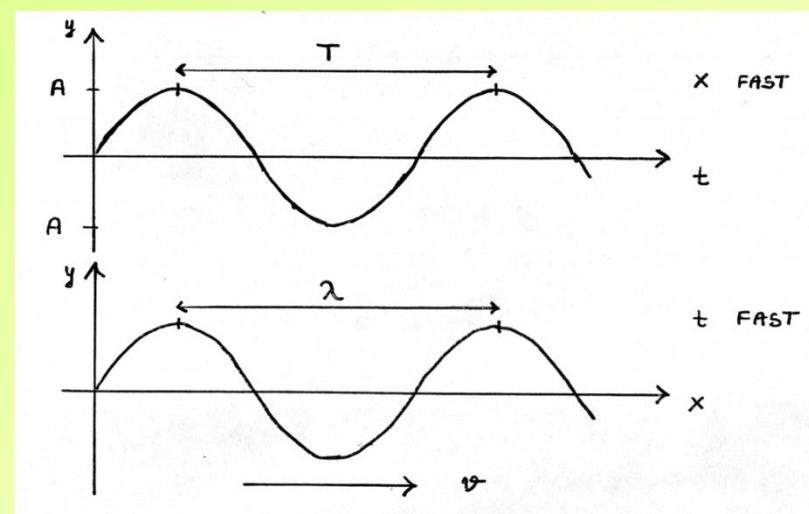
k = bølgetallet (m^{-1})

($\omega \cdot t - k \cdot x + \varphi_0$) = fasen

T = 1/f

$\omega = 2\pi \cdot f$

k = $2\pi / \lambda$

Bølgeligningen for elektromagnetisk stråling : $c = \lambda \cdot f$

c = lysets hastighed i vacuum = $3,0 \cdot 10^8$ m/s
= 300.000 km/s

NB: Bølgelængden λ og frekvensen f er omvendt proportionale størrelser .

Typiske bølgefænomener :

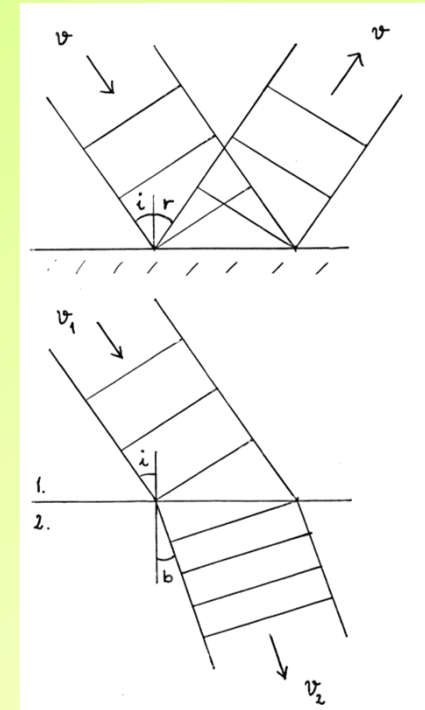
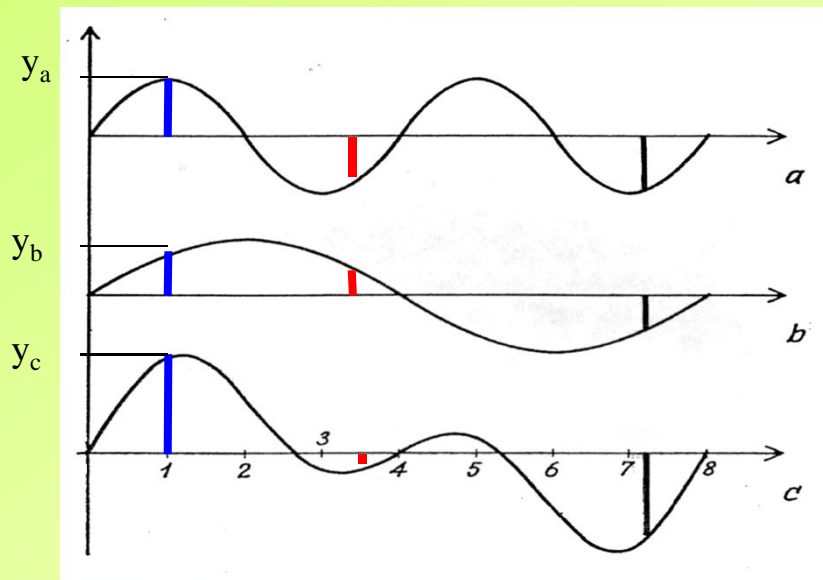
1. Refleksion : $\angle i = \angle r$, indfaldsvinkel = refleksionsvinkel

2. Brydning : $\frac{\sin(i)}{\sin(b)} = \frac{v_1}{v_2}$

hvor : i = indfaldsvinklen, b = brydningsvinklen,
 v_1 = hastigheden i stof 1, v_2 = hastigheden i stof 2, $v_1 > v_2$

3. Interferens : Sumbølge - superpositionsprincippet :

$$y_c = y_a + y_b$$

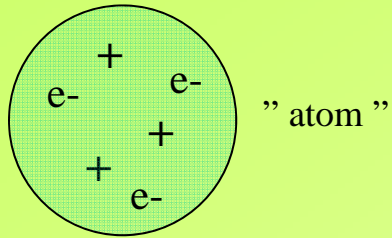
Eks.: Stående bølger :

K = knudepunkt , B = bølgebug

Atomets opbygning / atommodeller :

Thomsons model (ca. 1900) :

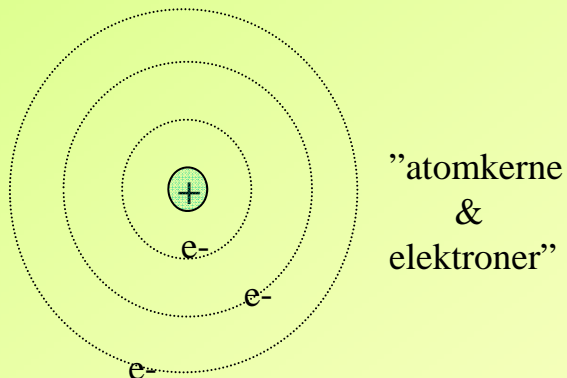
Planetmodellen (1911) :

” Problemer” ved modellen

- atomet er ustabil
- atomspektre er kontinuerte spektre

Observationer

- atomet er stabilt
- atomspektre er linespektre

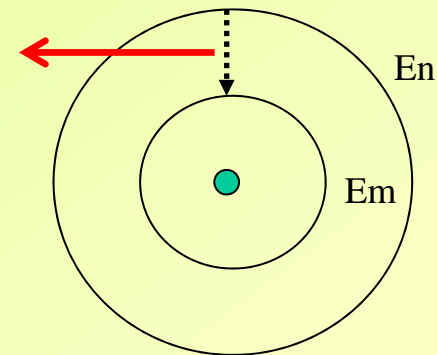
Niels Bohr's postulater (1913) :

1. Der eksisterer stationære tilstande for atomet
2. Energiforskellen mellem to stationære tilstande bestemmes ved :

$$E_n - E_m = h \cdot f$$

hvor : h = Planck's konstant = $6,63 \cdot 10^{-34} \text{ J} \cdot \text{s}$
 f = frekvensen

Eks: Brint-atomet , H

Bølgelængde $\lambda = 656,3 \text{ nm}$, rød

Frekvens $f = 4,57 \cdot 10^{14} \text{ Hz}$

Energi $\Delta E = E_3 - E_2 = h \cdot f = 1,89 \text{ eV}$

Atomets bestanddele og energier :

Atomkernen består af nukleoner :

protoner P , ladning + e

neutroner N , ladning = 0

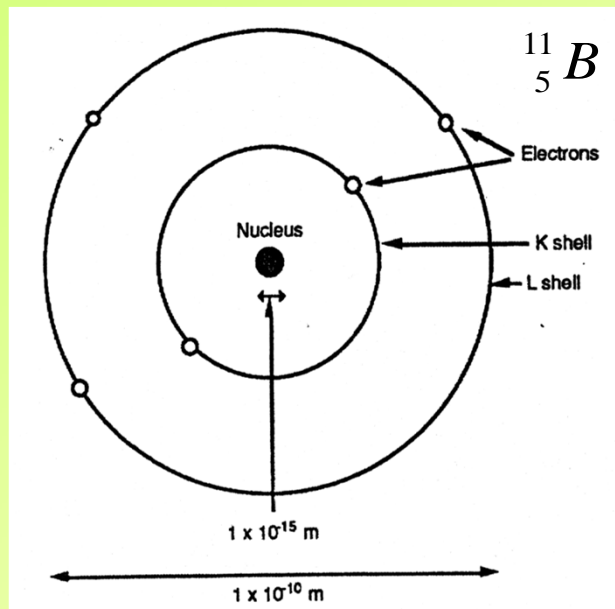
Elektroner e , ladning - e

NB: e = elementarladningen = $1,602 \cdot 10^{-19}$ C

massen $m_e \ll m_P , m_N$

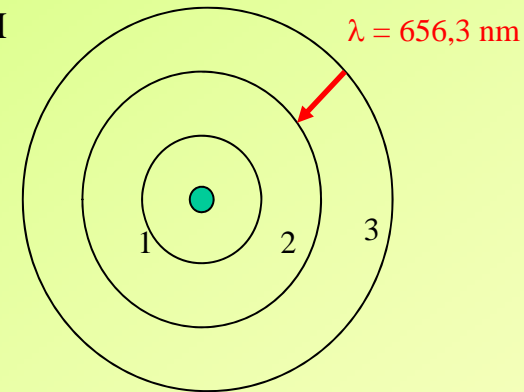
Elektronskaller : K , L , M , N , ...

Orbitaler : s , p , d , f , ...

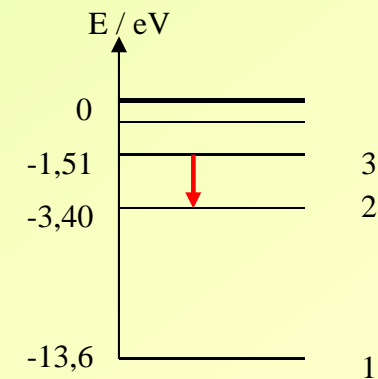
Energyniveauer / energi niveau diagram.

Brint H

Energien måles i elektronVolt eV

$1\text{eV} = 1,602 \cdot 10^{-19}$ J

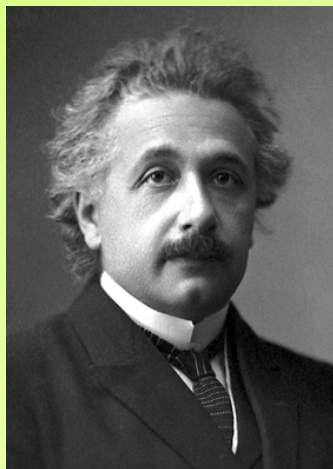

Lysets natur .

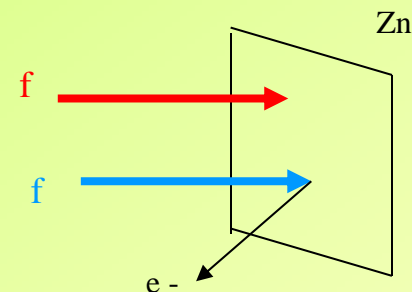
1. Lys er elektromagnetiske bølger :
Refleksion , brydning og interferens er typiske bølgefænomener .
2. Lys er ” partikler ” : Fotoelektrisk effekt
blåt lys : fotoelektrisk effekt
rødt lys : ingen effekt

$$\text{Einstein 1905 : } E_{\text{kin,max}} = h \cdot f - A_L$$

hvor : $E_{\text{kin,max}}$ = elektronens maksimale kinetiske energi
 A_L = Løsrivelsesarbejdet fra metallet (Zn)

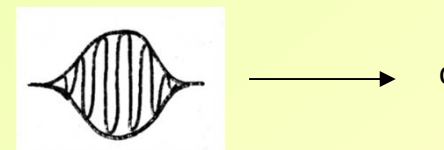
A. Einstein

Foton / energikvant med energi

$$E_{\text{foton}} = h \cdot f = \frac{h \cdot c}{\lambda}$$

Lysets dualitet

”bølgepakke”

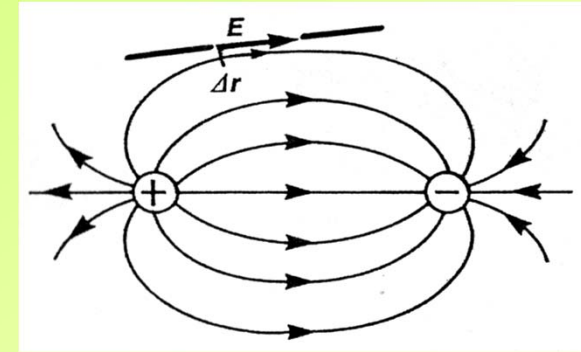
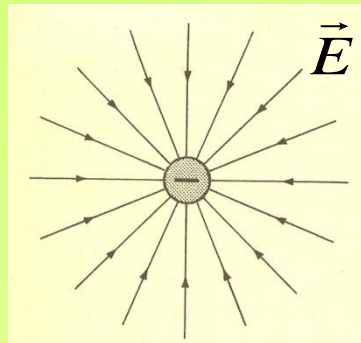
Bølger har ”partikel” egenskaber

Partikler kan tilskrives en ”bølgelængde”

Elektromagnetisme :

Elektrisk dipol :

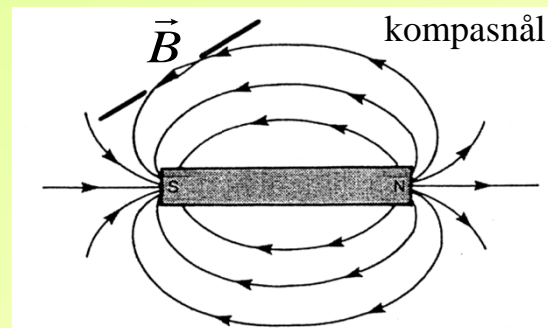
Elektrisk felt, elektriske feltlinier, elektrisk feltstyrke

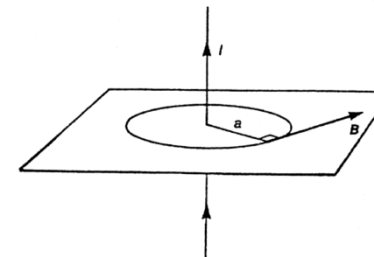
Magnetisme :

Magnetisk felt, magnetiske feltlinier, magnetisk feltstyrke

En strømførende ret leder skaber et cirkulært magnetfelt omkring sig.

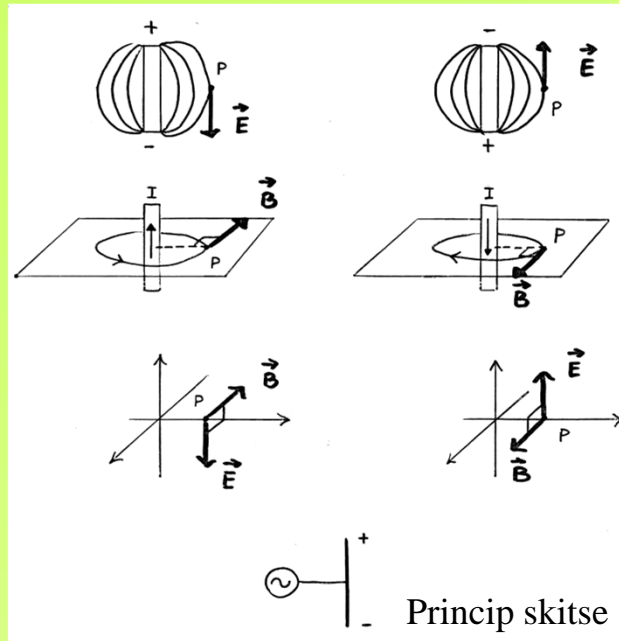

Figur 1.2 Magnetfeltet fra en stangmagnet.

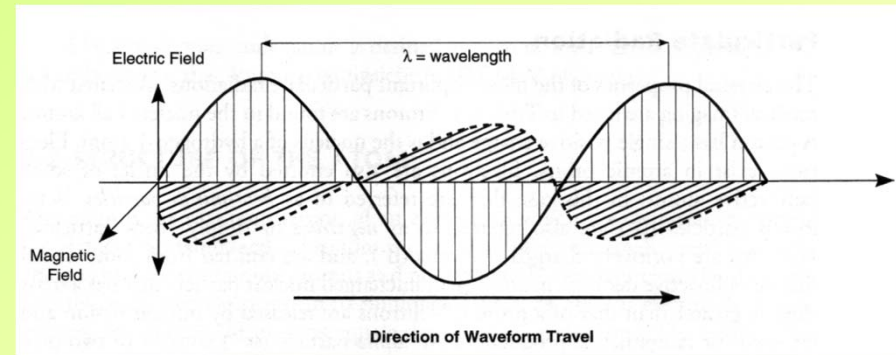
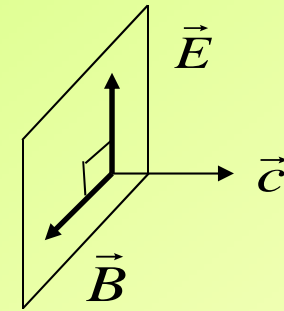
Figur 6.2 B -feltet omkring en lang, lige leder.

Produktion af elektromagnetisk stråling ved antenne :

Den elektromagnetiske strålingsbølge :

Plan bølge :

Det elektromagnetiske spektrum .

Synligt lys :

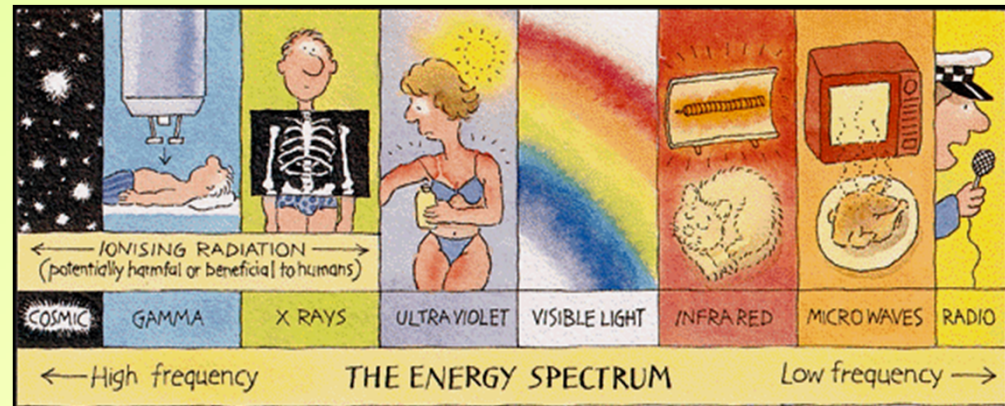
E : 1,5 – 3,0 eV

λ : 400 – 800 nm

Diagnostisk røntgenstråling :

E : 10 keV - 150 keV

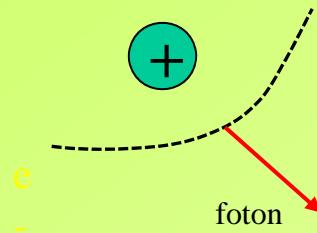
λ : $1,3 \cdot 10^{-10}$ m - $8,3 \cdot 10^{-12}$ m

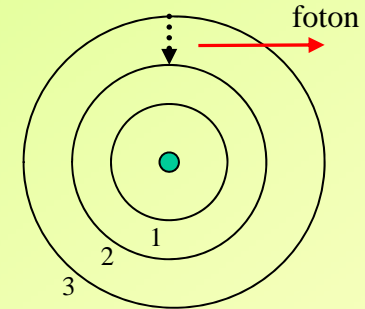

Hvordan skabes elektromagnetisk stråling ?

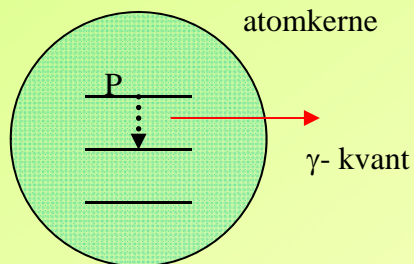
1. Acceleration af ladede partikler i elektriske og magnetiske felter (f.eks. bremsestråling).

2. Overgange mellem stationære tilstande i atomernes elektronstruktur (f.eks. synligt lys)

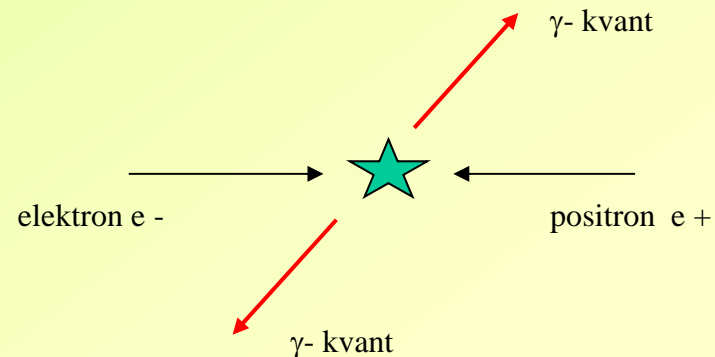

3. Overgange mellem stationære tilstande i atomkernens nukleonstruktur (f.eks. γ - stråling)

4. Annihilation af masse : $\Delta E = \Delta m \cdot c^2$

hvor : ΔE = ændringen i energi
 Δm = ændringen i masse
 c = lysets hastighed

*Wilhelm Conrad Röntgen
(1845-1923).*

The End !